

собственного оборотного капитала являются признаками кризисного финансового состояния предприятий торговой сферы. Дальнейший расчет и анализ значений основных коэффициентов финансовой устойчивости сферы торговли показал, что они на протяжении всего периода исследования находятся значительно ниже экономически целесообразного уровня. На основе рассчитанных данных доказано об неудовлетворительной финансовой устойчивости отрасли, деформации ее финансово-экономической системы, недостаточности финансового обеспечения.

Ключевые слова: развитие торговли, финансовая устойчивость, финансовое обеспечение, собственный капитал, собственный оборотный капитал.

Stefanyshyn Oksana. Financial Stability of Trade Sphere Companies as a Precondition to Their Development: Conclusions for Financial Support. Considering the generalized methodological basis for evaluation of trade sphere companies' financial stability, the article contains the analysis of financial stability current status and dynamics, being based on the assumption that financial stability of business entities is a dominant factor in determining possibilities for their development and success. Negative indication values of the owner capital and own working capital reflect critical financial status of trade sphere companies. Further calculations and analysis of the indications of trade sphere financial stability showed that during the whole period of the research they were considerably below the economically viable level. Based on the calculated data, we could prove financial stability of the sphere to be insufficient, as well as witness deformation of its financial-economic system and lack of financial support.

Key words: development of trade, financial stability, financial security, equity, own working capital.

УДК 336. 14

Микола Карлін – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та оподаткування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Децентралізація управління місцевими фінансами в розвинутих федеративних та унітарних країнах: досвід для України

У статті проаналізовано досвід децентралізації управління місцевими фінансами в сучасних умовах у таких країнах, як США, Канада, Німеччина, Франція, Велика Британія. На основі вивчення цього досвіду обґрунтовано потребу розширення фінансових повноважень як укрупнених територіальних громад, так і регіонів України.

Ключові слова: суспільні фінанси, місцеві фінанси, місцеві податки й збори, США, Канада, Німеччина, Франція, Велика Британія, Україна.

Постановка наукової проблеми та її значення. Необхідність виконання Україною Мінських угод, на чому наполягають насамперед США, Німеччина, Франція, а також країни ЄС, зумовлює вивчення особливостей функціонування регіональних і місцевих фінансів у цих державах. Це дасть змогу врахувати досвід цих країн при розширенні повноважень не лише окупованих незаконними формуваннями окремих районів Донецької й Луганської областей, що вимагається за Мінськими угодами, а й надати подібні права всім регіонам України. Тільки в цьому випадку Верховна Рада України зможе прийняти відповідні зміни до Конституції нашої країни.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Протягом кількох останніх років усе більше українських учених досліджують потребу та проблеми розширення фінансових повноважень територіальних громад в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. Серед них можна виділити праці В. Вишневецького, Г. Возняк, Б. Данилишина, О. Десятнюк, Ю. Іванова, Т. Єфіменко, Т. Калінеску, О. Кириленко, В. Кравченко, А. Крисоватого, І. Луніної, В. Пилипіва, А. Соколовської, І. Сторонянської, С. Юрія й ін. Водночас у них незначну увагу приділено питанню розширення фінансових повноважень регіонів України, що пояснюється орієнтацією влади нашої країни на проведення адміністративно-територіальної реформи за польським зразком. А в цій країні, як відомо, на перше місце поставлено питання про максимальне розширення фінансових прав гмін.

Формулювання мети та завдань статті. Оскільки Польща не входить до Нормандської групи, то важливо зрозуміти базові підходи до засад побудови функціонування суспільних фінансів у цілому та місцевих фінансів таких учасників названої групи, як Німеччина й Франція, а також Великої Британії, у

якій 23 липня 2016 р. відбудеться референдум щодо членства в ЄС. Важливо також дослідити досвід США та Канади, оскільки нам треба буде його використати для проведення заходів із фінансової децентралізації, щоб зупинити процес політичної федералізації в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для США характерне вміння розв'язувати більшість проблем на місцевому рівні, чого поки не вистачає в Україні. Федеральний центр повністю довірив штатам упорядкування життя на місцях (вища освіта, професійна освіта, інфраструктура штатів тощо), а ті, зі свого боку, надали чималу свободу містам і містечкам. Вони спрямовують свої кошти на економічний та культурний розвиток регіону, боротьбу з безробіттям і жебрацтвом, будівництво об'єктів інфраструктури, транспорт, освіту, утилізацію сміття, екологію, охорону здоров'я та безпеку тощо. До компетенції органів самоврядування належить й організація виборів. Важливо, щоб ці кошти витрачались ефективно.

У США нині простежено тенденцію до зростання місцевих платежів, що пояснюється розширенням сфери діяльності місцевої влади, децентралізацією управління [1, с.15–18]. У податковій сфері штати та органи місцевої влади мають певні повноваження (частину з яких було б доцільно застосувати й в Україні). Серед них можна назвати такі.

1. Органи влади штатів і місцевих адміністративних одиниць автономні в проведенні бюджетної політики, уключаючи податкову політику.
2. Мінімальне втручання федерального уряду в бюджетний процес:
 - а) у бюджетах штатів частка власних надходжень складає 80 % доходів, а федеральних субсидій – лише 20 %.
3. Доходи місцевих органів на 40 % формуються за рахунок відрахувань від доходів федерального бюджету чи штату.

Про особливості формування й використання фінансів штату можна довідатися з прикладу Північної Кароліни (столиця – місто Раллі) [2, с. 25]. Сто років тому Північна Кароліна вважалася чи не найбіднішим штатом у Сполучених Штатах Америки. Тепер візитною карткою Північної Кароліни є якісна дешева вища освіта, передові технології, науково-дослідний трикутник, створений із трьох найбільших у Раллі університетів, де навчається понад 50 тис. студентів.

Північна Кароліна витрачає 60–70 % надходжень на освіту, що є найбільшим показником серед штатів. За валовим доходом штат займає 12 місце, за кількістю населення – восьме місце в США, в університетах Раллі можна отримати найкращу освіту за найменшу вартість. У Північній Кароліні батьки можуть не платити за освіту дітей, позичаючи гроші в банку. Окрім того, часто місцева влада може надавати допомогу студентам із бідних сімей, які не можуть оплатити освіту.

Місцева влада має широку свободу дії. Зокрема, законодавчі органи штату мають право ухвалювати власне законодавство із широкого кола питань. Однак штату потрібне взаємне розуміння з федеральним урядом. Інакше Вашингтон, а точніше – Офіс із нагляду за виконанням законодавства, може заблокувати введення в дію ухвалених законів штату, які є бездоганними з юридичного погляду, але не влаштовують владу країни.

Для юридичних осіб у США передбачено такі податкові пільги.

1. Штати й місцеві органи влади можуть надавати зацікавленим фірмам і корпораціям деякі податкові пільги та знижки (за податками на прибуток, майно, із продажу, прибутковим податком).
2. Усе більше штатів надають податкове субсидування тим корпораціям, які бажають укласти свій капітал на території цього штату (зазвичай у нові галузі).
3. Корпорації, які зайняті в традиційних галузях, із часом звільняються від податкових знижок.

Для фізичних осіб у США існують такі пільги:

1. Суми місцевого прибуткового податку, які сплачені платником податків у бюджет штатів і місцеві органи влади, вираховуються при розрахунках його обов'язків за федеральним бюджетом. В окремих штатах ставка місцевого прибуткового податку може сягати 10 %. З урахування цього податку, сплаченого до місцевих бюджетів, загальна ставка прибуткового податку в окремих містах може складати до 45 %.

2. У деяких штатах при розрахунку бази оподаткування щодо місцевого прибуткового податку з величини оподаткованого доходу віднімається (повністю або частково) величина федерального прибуткового податку.

3. Проведення «податкової індексації» величини неоподаткованого мінімуму тощо.

Найбільшим джерелом місцевих доходів у США є податок на майно, який у більшості місцевих адміністрацій становить близько 30 %. Серед інших податкових надходжень можна виокремити:

- 1) податок із продажу (близько 11 % податкових доходів);
- 2) прибутковий податок, або муніципальний особистий прибутковий (у деяких містах – 40 % податкових доходів);
- 3) акцизний збір та екологічні податки.

Майновий податок ще називають податком на нерухомість, адже до об'єктів оподаткування належить вартість нерухомого майна – землі (уключаючи природні ресурси), житлових будинків, гаражів, господарських фермерських споруд, худоби, машин. Платниками майнового податку є фізичні та юридичні особи, які володіють певною власністю в межах його податкової юрисдикції. Звідси – третя назва податку на майно – податок на власність. Від нього звільняються нерухоме майно федерального уряду, урядів штатів і місцевих органів; власність неприбуткових організацій у сфері освіти, благодійних та релігійних закладів, якщо вони не використовуються для комерційних цілей, трудові спілки, фермерські об'єднання, об'єднання ветеранів. У чотирьох штатах особисте майно звільнене від майнового податку, а нематеріальні активи (акції, боргові зобов'язання, гроші) – від податку в 36 штатах.

Базою для оподаткування майновим податком є ринкова вартість майна, тобто ціна, за якою власність можна було б продати в цьому році. Місцеві уряди (зазвичай на рівні графства) ведуть облік даних на майно та його характеристики. Інформація про кожну одиницю нерухомості одержують, видаючи дозвіл на нову власність і свідоцтво про перелік наявного майна. Графства періодично переоцінюють вартість майна та оновлюють базу даних. Методи оцінки майна встановлює законодавство штатів, тому вони різні. Фактичні ставки залежать від рівня оцінки майна й коливаються від 0,3 до 3,6 %. Багато міст вираховують величину ставок, відштовхуючись від прогнозованого рівня витрат.

У США багато адміністрацій місцевого рівня мають повноваження стягувати будь-який податок із продажу. Штат визначає ставку та стягує всі податки зі своєю часткою, вираховує витрати на збір податків і повертає частину, яка залишається округу, де цей податок стягнуто. Округ самостійно вирішує, чи оподатковувати йому товари на своїй території податком із продажу, проте більшість штатів користується цим правом. Після того, як штат зібрав податки з усіх територій, отримана сума розподіляється між округами чи відомствами всередині їх за допомогою певної формули.

Особливістю місцевого податку з продажу є те, що він не стягується з продуктів харчування та послуг, зокрема з послуг, що надають ІТ-компанії. Розмір цього податку в різних штатах може сягати 4–14 %.

Місцева адміністрація також стягує акцизи з окремих товарних груп, таких як тютюнові вироби, пальне, спиртні напої, номери в готелях і мотелях, ресторанный страви й деякі комунальні послуги.

У США місцеві органи влади, переважно муніципалітети великих міст, стягують особистий муніципальний прибутковий податок. Як джерело доходів місцевих урядів він використовується лише в 10 штатах, проте в таких містах, як Філадельфія, Новий Орлеан, Лос-Анджелес, Сіетл, Нью-Йорк, цей податок становить понад 40 % податкових надходжень. Податковою базою для більшості місцевих урядів є податок із заробленого доходу і податок з особистої власності, що разом із положенням про його обов'язковість прискорює процес оподаткування. Податок із заробітної плати стягується безпосередньо роботодавцем. Ставки місцевого прибуткового податку нижчі за федеральні та штатні й варіюють залежно від штату (середня величина – 1–2 %).

Важлива сфера податкової політики місцевих органів у США – питання екологічного менеджменту, охорони навколишнього середовища. Екологічні податки – це група нових податків, запроваджених у 80-ті роки ХХ ст. й спрямованих на захист довкілля від шкідливих викидів промислових підприємств.

Важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграють неподаткові доходи: доходи від власності, якою управляють місцеві органи влади, від здавання в оренду чи продажу землі, лісових масивів, від експлуатації водойм, комунальних підприємств, надходжень штрафів, різноманітних зборів, надходжень за використання місцевого транспорту, доріг, води, електроенергії та ін. У загальній структурі надходжень місцевих бюджетів неподаткові доходи становлять 22 %.

Про досить високий рівень місцевого оподаткування у США свідчать такі дані: частка місцевих податків у бюджеті середньої американської сім'ї з чотирьох осіб (дохід 50 тис. дол. на рік) сягає 8,8 % у середньому по країні, при цьому залежно від штату цей відсоток коливається від 4,6 до 12,7 %.

У США зараз активно обговорюють введення так званого «справедливого податку», який, на наше переконання, є дуже дискусійним. За словами конгресмена Джона Лідера, ідея «справедливого податку» полягає в тому, що він є загальнодержавним податком із продажу товарів і послуг кінцевим споживачам, уключаючи державні закупівлі. Його запровадження передбачає скасування податку з доходів фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, спрощені податки на бізнес, нарахування на фонд оплати праці до солідарних систем та майнові податки. Тобто сплачується один прозорий, зрозумілий податок, який доволі легко адмініструвати.

Упродовж останнього десятиліття ХХ ст. у сфері місцевого самоврядування практично всіх канадських провінцій усе більш активно відбувалося реструктурування муніципалітетів за допомогою їх злиття, що важливо врахувати в Україні [2, с. 79–82]. Ключовим мотивом усього муніципального злиття (як ініційованих зверху властями провінцій, так і таких, що проводилися з ініціативи самих учасників) завжди було підвищення економічної ефективності надання муніципальних послуг на основі зниження нераціональних витрат і покращення координації в управлінні розвитком суміжно розміщених та тяжіючих один до одного сіл, селищ і міст. У нинішній період у низці чинників цього злиття, крім того, – прагнення, що посилюється, до підвищення бюджетної самостійності муніципальних утворень за допомогою зростання частки доходів їхніх бюджетів із власних джерел, відповідно до зниження залежності муніципальних бюджетів від трансфертів із бюджетів провінцій.

Муніципальне реструктурування відбувається або за ініціативою властей провінцій (зверху), або за добровільної згоди самих муніципалітетів (знизу). Найбільш крупним (і помітним для громадської думки) є злиття муніципалітетів, ініційоване провінційними властями. При цьому в злитті можуть брати участь як однотипні (тільки поселенські), так і різнотипні (поселенські, надпоселенські) муніципалітети.

У 90-ті роки ХХ ст. процес набрав силу. Так, у 1995 р. в провінції Нова Шотландія на базі злиття трьох міст, графства й міського округу утворено новий муніципалітет Галіфакс із чисельністю населення в 250 тис. людей; тоді ж у цій самій провінції відбулося злиття середнього міста, шести невеликих міст і сільського муніципалітету із загальною кількістю жителів 95 тис. людей. У тому ж році в провінції Нью-Брансуїк консолідувалося кілька муніципалітетів, у яких проживало 20 тис. людей.

Разом із відзначеним крупним муніципальним злиттям ще інтенсивніше (хоч і не так помітно) прогресує реструктурування мале, що реалізується у вигляді численного злиття, зазвичай, двох-трьох дрібних поселенських муніципалітетів із надпоселенськими муніципальними утвореннями, до складу яких перші раніше не входили. Основна спонукальна причина подібних об'єднувальних акцій – можливість отримання з провінційних бюджетів грантів, що надаються лише реструктурованим муніципалітетам.

У результаті описаних процесів у сфері місцевого самоврядування канадських провінцій разом із колишньою дворівневою підсистемою, що утворюється невеликими поселенськими муніципалітетами, що входять до складу надпоселенських муніципалітетів із ширшою зоною охоплення (графство, район), формується нова – однорівнева – підсистема укрупнених муніципальних утворень. Співіснування двох підсистем дасть підстави для порівняльного аналізу їхніх переваг і недоліків.

Як перевагу підсистеми крупних однорівневих муніципалітетів, зазвичай, указують на її економічну ефективність, детерміновану низкою чинників: скороченням чисельності управлінського персоналу й зниженням відповідних витрат, виключенням дублювання та бюрократизму при виконанні адміністративних функцій, зниженням закупівельних цін у зв'язку з великими обсягами закупівель, зростанням можливостей застосування складного й спеціалізованого устаткування. Розширення в цій підсистемі податкової бази сприяє збільшенню та покращенню організації фінансування муніципальних послуг, що надаються. Підвищується управлінська відповідальність – у зв'язку з її концентрацією на одному муніципальному рівні. Створюються умови для раціонального розгортання в новому ареалі мережі об'єктів транспортної (дороги й мости), інженерно-комунальної (водопостачання, каналізація, електромережі) і соціально-рекреаційної (парки, зони відпочинку, бібліотеки й ін.) інфраструктури. Усувається міжмуніципальна конкуренція, тобто конкуренція між поселеннями, кожне з яких прагне привабити до себе той чи інший об'єкт, ігноруючи міркування економічної доцільності його розміщення.

Принципові супротивники політики муніципального злиття, природно, оцінюють наслідки подібного виду реструктурування прямо протилежним чином. Так, в усуненні міжмуніципальної конкуренції вони убачають зовсім не благо, а небезпеку ослаблення (і навіть втрати) стимулів до зростання ефективності й зниження витрат: при цьому увагу акцентовано, зокрема, на неоднозначності ефектів «економії на масштабі».

Загалом, канадський досвід свідчить, що найважливішим результатом об'єднання муніципалітетів є зниження їхніх витрат. Крім того, злиття фактично завжди приводить до розширення номенклатури й підвищення якості муніципальних суспільних послуг. З об'єднанням муніципалітетів пов'язано розширення бази оподаткування. Нарешті, злиття забезпечує справедливіше податкове навантаження, розподіляючи витрати на надання послуг серед платників податків більшої території; цей ефект особливо значимий для міст, послугами яких, по суті, безкоштовно користуються жителі приміських районів і сільських поселень.

Фінансова система Німеччини як федеральної держави складається з трьох ланок: федерального, регіональних (земельних) і місцевих бюджетів.

Землі як члени федерації мають власні конституції та виборні органи влади (лантаги). Німецька федерація за своєю основою симетрична, хоча певні елементи юридичної нерівності між землями все-таки є. Компетенцію федерації та земель розділено.

За загальної схеми організація самоврядування та управління в громадах земель не є однаковою. Існує чотири моделі: південно-німецька, північно-німецька, модель «рада – бургомістр», модель «рада – магістрат».

Численні представники німецьких політичних кіл, шукаючи виходу з кризи, висловлюються за реформування федерального устрою країни, передусім за скорочення кількості федеральних земель. Ідеться про те, щоб маленькі землі, або так звані землі-міста (як, наприклад, Гамбург, Бремен чи Берлін), увійшли до складу більших федеральних земель, на території яких вони розміщені. Така реформа дала б змогу скоротити бюрократію, а разом із нею й зменшити витрати на управлінський апарат.

Основні правила функціонування фінансової системи Німеччини, закріплені в Конституції країни [3, с. 20–22]. Сучасна Фінансова конституція Німеччини (ст. 104а–115 Основного закону), – унікальне явище в конституційній практиці розвинених країн. З одного боку, вона регулює фінансові стосунки між федерацією, землями й громадами, з іншого – визначає положення та компетенції конституційних органів у формуванні бюджету країни. Основні положення цих статей такі:

1. У сфері розподілу завдань (ст. 104а Основного закону):

- а) федерація й землі окремо здійснюють витрати, потрібні для виконання їхніх завдань, якщо Основний закон не передбачає іншого порядку;
- б) якщо землі діють за дорученням федерації, то витрати, пов'язані з такою діяльністю, несе федерація;
- в) федеральні закони, які передбачають грошові витрати й установлюють, що частина витрат (від чверті та більше) доводиться до земель, потребують схвалення з боку бундесрату;
- г) для запобігання порушенням загальногосподарської рівноваги, стимулювання економічного зростання або вирівнювання відмінностей в економічному розвитку федерація може надавати землям фінансову допомогу за найбільш крупними інвестиційними проектами земель й общин.

2. У сфері отримання коштів за допомогою використання певних джерел доходів (ст. 105 Основного закону):

- а) федерація користується винятковим правом видання законів, які регулюють митні збори й фінансові монополії;
- б) федерація має конкуруюче законодавство у сфері податків, якщо їх стягування є її винятковим або частковим правом, якщо якесь питання не може бути ефективно вирішене на основі законодавства окремих земель або якщо цього вимагають інтереси збереження правової або економічної єдності;
- в) землі мають право на видання законів, що передбачають стягування місцевих податків;
- г) федеральні закони про податки, надходження від яких частково або повністю поступають у розпорядження земель, потребують схвалення з боку бундесрату.

3. У сфері розподілу податкових надходжень (ст. 106 Основного закону):

- а) федераціям, землям й общинам виділяються різні податки;
- б) федерації та землі спільно одержують надходження від прибуткового податку, податку на додану вартість (ПДВ). Із надходжень від прибуткового податку (після вирахування встановленої федеральним законодавством частки, що відраховується на користь общин у розмірі 15 %) і корпоративного податку федерація й землі одержують половину. Частки федерації та земель від надходжень ПДВ регулюються федеральним законом.

За Конституцією федерація не може нав'язати жодній із земель фінансову допомогу: право земель прийняти її або відхилити; федерація не може направляти допомогу безпосередньо громадам; фінансова допомога передається землям, що розподіляють її між громадами.

Для фінансів громад особливе практичне значення разом із можливістю отримання фінансової допомоги від федерації за статтею 104а-4 має участь у «спільних завданнях». До найважливіших «спільних завдань», що здійснюються й фінансуються федерацією спільно із землями (і громадами як складовими частинами земель), належать будівництво й розширення вищих навчальних закладів; покращення регіональної господарської структури, аграрної структури та захист узбережжя.

Фінанси земель й общин ФРН займають важливе місце у фінансовій системі країни. Характерно, що при складанні проектів бюджету земель та общин із доходів орієнтиром виступають доходи конкретних територій (землі й общини) на душу населення. У земель із високим рівнем цих доходів кошти частково вилучаються та перерозподіляються серед земель із рівнем доходів, що нижчий за середній.

Податкова система земель ФРН нараховує близько 25 податків. Землі одержують податки на майно, спадок, податок, який стягується при придбанні земельної ділянки, податок на автомобілі, на пиво, на проведення лотерей, скачок і від ігрових закладів, податок на пожежну охорону. Ці податки складають понад 85 % усіх податкових надходжень земель. Велику питому вагу мають платежі із соціального страхування, що включають внески на медичне та пенсійне страхування й страхування з безробіття.

Общини одержують промисловий, поземельний податок і місцеві податки (на собак, на охорону та риболовлю, на друге житло тощо). Поземельним податком обкладають сільськогосподарські й лісові підприємства, а також земельні ділянки. Податок стосується широких верств населення та стягується з отриманого доходу в розмірі 1–2 %.

У дохід бюджетів обшин поступають різні адміністративні збори й доходи від місцевих ліцензій. До доходів від місцевого господарства належать доходи від муніципальних будинків, водопостачання, газових заводів, електростанцій, мостів.

Проте витрати земель й обшин жодною мірою не забезпечуються надходженнями податків. Для фінансування витрат місцевих бюджетів земель та общин вони одержують від федерального уряду дотації – цільові й загальні, механізм яких періодично реформується. При цьому наголошується на збільшенні власних доходів земель та общин і зменшенні перерозподілу ПДВ між землями.

Новий Закон про бюджетне вирівнювання набув чинності з 1 січня 2005 р. і втрачає дію після 31 грудня 2019 р. Він визначає, що податковий потенціал землі повинен складатися з 64 % усіх податкових доходів місцевих органів влади, а не з 50 %, як це відбувалося раніше.

Такий спосіб розподілу доходів від ПДВ між землями збережеться в новому законі з декількома незначними поправками. Ідеться про розподіл 25 % частки земель тим землям, де дохід від податків на душу населення нижчий від середнього податкового доходу на душу населення у всіх землях. На противагу до колишнього регулювання, згідно з яким податкові доходи на душу населення по всіх землях досягали в середньому 92 %, додаткові доходи від ПДВ розподілятимуться за певною формулою й за таким принципом: чим ближчий рівень податкових доходів на душу населення землі до середнього національного рівня податкових доходів, тим менше додаткових доходів від ПДВ отримає ця земля.

Децентралізація у Франції набула поширення з прийняттям у березні 1982 р. закону «Про права і свободи комун, департаментів, регіонів». Французькі комуни, зазвичай, незначних розмірів і з невеликою кількістю населення. При цьому понад 30 % видатків органів місцевого самоврядування (як і дефіцит) покриваються централізованими коштами.

Вагомим інструментом впливу на розвиток економіки у Франції є фіскальна політика місцевих органів самоврядування, які мають право встановлювати місцеві податки й збори, надавати пільги зі сплати податків, що надходять до місцевих бюджетів. Водночас надходження від місцевих податків покривають десь 50 % видатків регіональних бюджетів, а доходи від муніципальної власності та місцевого господарства – лише 10 % витратної частини бюджетів комун.

Джерела податкових надходжень до бюджетів місцевих органів самоврядування Франції різняться залежно від територіальних одиниць. На сьогодні фінансова діяльність органів місцевого самоврядування Франції характеризується помірним зростанням податкових ставок, зменшенням заборгованості й зростанням витрат на управління. Безумовно, місцеві органи самоврядування мають певну автономію у вирішенні фінансових питань, проте цим їхня діяльність не обмежується – вони дедалі частіше порушують тему посилення децентралізації. У Франції внаслідок децентралізації регіонам і департаментам надано нові компетенції у сфері соціальної допомоги, дорожнього господарства й управління навчальними закладами.

Близько 50 % місцевих доходів у країні формується за рахунок їхніх власних податків, які бувають чотирьох типів: податки на власність – 51,7 % податкових надходжень; податки на бізнес – 32, 5 %; оподаткування окремих товарів і послуг – 12,7 %; податки на використання специфічних товарів (акцизи) – 2,9 %. Уряд визначає діапазон, у якому ставки кожного з чотирьох податків можуть розподілятися між різними рівнями управління [4].

Згідно з чинним законодавством Французької Республіки, майно може бути об'єктом оподаткування під час його передачі за винагороду (продаж) або безкоштовно (дарування, успадкування). Крім того, майно може підлягати оподаткуванню, виходячи з факту володіння ним. У цьому випадку сплачується солідарний податок на майно та земельний податок, які мають річний характер і розраховуються, виходячи із сукупної вартості майна. Нарешті, майно може підлягати оподаткуванню внаслідок отримання надлишкової вартості при передачі права власності на нього.

Після Другої світової війни у Великій Британії в компетенцію органів місцевого самоврядування входило фінансування соціальних послуг, транспорту, освіти, житлово-комунального господарства. Пізніше їхні повноваження були значно звужені, але в останні роки стали розширюватися. Одна з причин цього – проведення референдумів у Шотландії щодо виходу зі складу Великої Британії. Для збереження цілісності Великої Британії уряд країни надав значні повноваження регіонам [5, с. 116], що важливо врахувати в Україні при здійсненні нової регіональної політики та поверненні окупованих районів Донбасу.

У 1998 р. парламент Великої Британії прийняв закон про управління Уельсом, що передбачив створення в Уельсі Національної Асамблеї. Вона не володіє, на відміну від парламенту Шотландії, повним правом законодавства, а може лише вносити деякі поправки в закони, прийняті Вестмінстерським парламентом. Асамблея володіє правом розробляти й реалізовувати політику у таких сферах, як сільське господарство, культура, економічний розвиток, освіта, охорона здоров'я, туризм й ін.

У травні 1999 р. зі створенням Шотландського парламенту Шотландії передано деякі повноваження, які стали сферою дії Шотландського парламенту й органів виконавчої влади, наприклад надання соціальної допомоги, охорона здоров'я, місцеве самоврядування, освіта, забезпечення житлом, спорт, мистецтво, сільське та лісове господарства, рибальство, питання залучення зовнішніх засобів і внутрішніх інвестицій для економічного розвитку Шотландії й ін. Також парламент має право змінювати ставки оподаткування на території Шотландії.

Асамблея Північної Ірландії наділена правом законотворчості в таких сферах: зайнятість, підготовка кадрів, освіта, охорона здоров'я, навколишнє середовище, культура, мистецтво, сільське господарство, торгівля, розвиток сільських регіонів, внутрішні та зовнішні інвестиції.

Місцеві органи влади в трьох частинах Великобританії – Англії, Уельсі й Шотландії – мають різну структуру. В Англії двоступінчаста система місцевих органів влади, уключаючи графства та округи сільської місцевості в містах. У 1992 р. в Уельсі й Шотландії введено одноступінчасту систему місцевих органів управління.

У більшості країн – членів ЄС в останні десятиліття відбулися процеси посилення субнаціональних рівнів управління, проте за різними схемами. У цьому плані заслуговує на увагу й досвід укрупнення територіальних громад у багатьох державах – членах Європейського Союзу [6; с. 5]. Загалом, зарубіжний досвід переважно підтверджує вплив процесів фіскальної децентралізації на економічний розвиток країни та її регіонів. Проте такий взаємозв'язок не є однозначним і характеризується певними особливостями, зумовленими специфікою розвитку економічного простору держави [6, с. 9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення досвіду фінансування регіонів та місцевих органів самоврядування в провідних країнах світу (федеративних й унітарних), що беруть участь в урегулюванні конфлікту на Донбасі, свідчить про необхідність розширення прав цих структур і в Україні, насамперед у податковій сфері (податкова децентралізація). Лише таким чином можна зменшити відцентрові тенденції в нашій країні та повернути окуповані райони Донбасу (а з часом – і Крим) у склад України. Крім того, податкова децентралізація в нашій державі допоможе зняти з порядку денного питання федералізації, які нав'язуються Україні ззовні. Виходячи з досвіду провідних країн світу, наголос у реформуванні фінансової системи нашої країни, крім усього іншого, потрібно зробити на збільшенні податкових повноважень як територіальних громад, так і регіонів, а не на розширенні трансфертних платежів.

Джерела та література

1. Карлін М. І. Податкові системи країн Америки : навч. посіб. / М. І. Карлін, Н. І. Липовська-Маковецька. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 232 с.
2. Карлін М. І. Фінансові системи країн Америки : навч. посіб. / М. І. Карлін. – Тернопіль : Богдан, 2011. – 320 с.
3. Карлін М. І. Фінанси країн Європейського Союзу : навч. посіб. / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2011. – 639 с.
4. Study on the Division of Powers Between the European Union the Member States and Regional and Local Authorities // Committee of the Regions of the European Union. – 2008. – P. 47–321.
5. Карлін М. І. Фінансові системи країн Західної Європи : навч. посіб. / М. І. Карлін. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 320 с.
6. Данилишин Б. М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України / Б. М. Данилишин, В. В. Пилипів // Регіональна економіка. – 2016. – № 1. – С. 5–11.

Карлін Николай. Децентрализация управления местными финансами в развитых федеративных и унитарных государствах: опыт для Украины. В статье анализируется опыт децентрализации управления местными финансами в современных условиях в таких странах, как США, Канада, Германия, Франция,

Великобританія. На основанні вивчення цього досвіду позначено необхідність розширення фінансових повноважень як укрупнених територіальних громад, так і регіонів України. Виходячи з досвіду провідних країн світу, особливу увагу в реформуванні фінансової системи Українського державства, крім усього іншого, необхідно приділити збільшенню податкових можливостей як укрупнених територіальних громад, так і регіонів (в тому числі і в перерозподілі податку на додану вартість), а не на розширенні трансфертних платежів. В більшості країн – членів Європейського Союзу в останні десятиліття також відбулися процеси посилення повноважень регіональних рівнів управління, хоча і за різними схемами. Так, для збереження цілісності Великобританії уряд країни надав значимі фінансові повноваження регіонам, що важливо прийняти до уваги в Україні при впровадженні нової регіональної політики. В Німеччині, в протилежність до колишнього регулювання, додаткові доходи від НДС тепер будуть розподілятися за новою формулою і за новим принципом: чим ближче рівень податкових доходів на душу населення землі ФРГ до середнього рівня, тим менше додаткових доходів від НДС ця земля отримає. В цілому, сучасний зарубіжний досвід в основному підтверджує позитивний вплив процесів фінансової децентралізації на економічне розвиток державства і його регіонів.

Ключові слова: громадські фінанси, місцеві фінанси, місцеві податки і збори, місцеві платежі, податкова децентралізація, США, Канада, Німеччина, Франція, Великобританія, Польща, Європейський Союз, Україна, Донбас.

Karlin Mikola. Decentralization of Local Finances Management in the Developed Federal and Unitary Countries: Experience for Ukraine. The article analyzes the experience of decentralization of local finance management in the current conditions in such countries as the USA, Canada, Germany, France, United Kingdom. On the basis of this experience the necessity of expansion of the fiscal powers of the local communities and regions of Ukraine are grounded. Based on the experience of advanced countries, among other things, the emphasis on reforming the financial system of Ukraine, should be made on increasing the tax power of the local communities as well as the regions (particularly in the redistribution of VAT), and not on the expansion of transfer payments. The processes of strengthening the powers of local management have been held using different schemes in most of EU member states in the recent decades. Thus, to preserve the integrity of the UK, government provided significant fiscal powers to the regions, what is important to consider in Ukraine while implementing the new regional policy. In Germany, in contrast to the previous regulation, the extra revenues from VAT are now allocated to a specific formula and on the following principle: the closer the level of tax revenues per capita of federate state is to the average national level of tax revenues, the less additional revenues from VAT this federal state will receive. In general, the modern international experience confirms the positive impact of fiscal decentralization processes on the economic development of the country and its regions.

Key words: public finance, local finance, local taxes and fees, local charges, tax decentralization, USA, Canada, Germany, France, Great Britain, Poland, European Union, Ukraine, Donbass.

УДК 336.77

Наталія Рудик – доцент кафедри фінансів і кредиту Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Міжнародне кредитування ЄБРР як джерело фінансування розвитку підприємств України

У статті розглянуто сутність й особливості кредитування Європейського банку реконструкції та розвитку, проаналізовано динаміку розвитку відносин між ЄБРР й Україною, пакет профінансованих проєктів та окреслені проблеми й перспективи подальшої співпраці підприємств України та ЄБРР.

Ключові слова: Європейський банк реконструкції та розвитку, кредитування, фінансування, інвестиційний проєкт.

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання створення сприятливих умов розвитку підприємництва в Україні продовжує бути надзвичайно важливим, оскільки міжнародна економічна кон'юнктура сформувалася не на користь зростання українського експорту та ВВП, структура економіки є неефективною, а на тлі агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму й військових операцій на сході України ця проблема загострюється ще більше. У розвитку України фінансування міжнародними фінансово-кредитними організаціями відіграє дуже значну роль.